

СОЛОПЕНКО Максим Євгенович
Київський інститут Національної гвардії
України

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ПРОБЛЕМАТИКА ДІЄВОСТІ
МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ПІДТРИМАННЯ МИРУ ТА
БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І
ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ**

Основна проблема цього дослідження полягає у тому, що після початку повномасштабної військової агресії російської федерації проти України, що почалася 24 лютого 2022 року, був змінений сталий порядок світової безпеки що сформувався в кінці ХХ – початку ХХІ століття. На жаль, ця агресія призвела до наслідків, які були виключно руйнівними не тільки в аспекті знищення сотен тисяч людей та величезних за обсягом матеріальних цінностей (за підрахунками, навіть скромними, – це сотні мільярдів збитків), але й для моральних та духовних цінностей (зокрема, правничої та політичної думки, відношення суспільства щодо посягання на права на життя, гідність, здоров'я громадян тощо).

Особливість обраної проблематики полягає у тому, що події відбуваються у режимі реального часу. Тому, проблема дослідження є відносно маловивченою. Разом з тим, ряд вітчизняних вчених, зокрема, таких як: Л. Демидова, М. Корнієнко, Н. Сергєєва, Ю. Фігель та інші, дають нам певні наукові напрацювання та теоретичне підґрунтя для подальшої роботи в цьому напрямку.

Ми можемо спостерігати під час невиправданої військової агресії росії проти України очевидні факти того, як майже всі міжнародні організації, функціоналом та метою діяльності яких є попередження, зупинення, запобігання військовій агресії, або, принаймні, мінімізація наслідків такої агресії, - виявилися абсолютно неспроможними до виконання задекларованих статутних функціональних обов'язків. Міжнародні правозахисні організації, у тому числі

дуже впливові, що визначають значною мірою політику національних урядів, - виявилися політично заангажованими та неефективними.

Можна констатувати, що невідомими виявилися не тільки означені вище міжнародні організації - суб'єкти міжнародного права, але були й дискредитовані міжнародно-правові норми, які були підґрунтям діяльності означених суб'єктів. Виявилось, що агресору для того щоб почуватися безкарним, вистачить всього лише ігнорувати міжнародні норми, які є для нього «не незручними», або просто не визнавати компетенцію відповідних міжнародних організацій. Для прикладу, після виключення росії з Ради Європи (на підставі рішення Парламентської асамблеї ради Європи (ПАРЄ) від 15 березня 2022 року), державна дума росії прийняла законопроект, який надає можливість не виконувати рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), ухвалені після 15 березня 2022 року. Звісно, що президент російської федерації володимир путін підписав цей законопроект [1].

Недієздатність міжнародних організацій, зокрема тих, що повинні відстоювати та захищати задекларовані права людини – це лише одна частина проблеми. Інша полягає у тому, що держава, яка захищається, яка зазнала нападу агресора, змушена обмежувати права своїх громадян у різних аспектах соціального, економічного та політичного життя з об'єктивною метою ефективного забезпечення національної безпеки. У цьому контексті виникає ключове питання: чи має Україна в умовах воєнного стану ефективний механізм обмеження прав громадян, що спрямований на досягнення головної мети - перемоги.

Зайвий раз зазначимо, що у часи повномасштабної війни наша держава, зазнаючи зовнішньої агресії, зазнає критичних загроз національній безпеці, а також порушень основних прав і свобод людини з боку агресора. Важливо відмітити, що російська федерація вже у 2014 році порушила державний суверенітет та територіальну цілісність України, окупувавши Автономну Республіку Крим та окремі райони Донецької та Луганської областей. Проте, повномасштабне російське вторгнення 24 лютого 2022 року стало переломним

моментом, коли вперше за роки незалежності Україна постала перед необхідністю введення правового режиму воєнного стану на всій території держави [2]. Це об'єктивно, відповідно до вимог законодавства про особливі правові режими, призвело до обмеження окремих прав і свобод громадян, а також вимагає розробки нових або вдосконалення існуючих ефективних механізмів забезпечення та захисту прав і свобод громадян України в умовах повномасштабної війни.

Згідно з частиною 1 статті 3 Конституції України, людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю [3]. Разом з тим, не зважаючи на збройне повномасштабне вторгнення російської федерації, пріоритетність дотримання прав людини в Україні є ознакою високого рівня впровадження міжнародних правових стандартів у цій сфері.

Однак, все ж таки сучасний правовий статус людини і громадянина в Україні характеризується порівняно низьким рівнем соціально-правової захищеності, недостатньою гарантією прав і свобод, а також відсутністю належних механізмів забезпечення безпеки кожної особи. Відтак, проблема реалізації прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні стає особливо гостро, але право на життя та інші конституційні гарантії людині вимагають реального дотримання і реалізації гарантованих прав і свобод. Це вимагає вдосконалення (а фактично - створення) правового механізму для забезпечення їх реалізації в умовах особливих правових режимів функціонування держави, які вводяться з метою нейтралізації критичних загроз та небезпек зовнішнього характеру, коли нормальне функціонування суспільства та держави стає об'єктивно неможливим.

При розгляді співвідношення межі дотримання прав людини і громадянина та дотримання вимог правового режиму воєнного стану, передусім, важливо розібратися, що саме включається в офіційне правове поняття означеного стану. Юридична наукова література пропонує різноманітні погляди та широкий спектр визначень воєнного стану [4, с. 247]. Разом з тим, згідно зі статтею 1 Закону

України «Про правовий режим воєнного стану» [2], воєнний стан – це спеціальний правовий режим, який вводиться в Україні або в окремих її територіальних одиницях у разі збройної агресії або загрози нападу, небезпеки державній незалежності України та її територіальній цілісності. Він передбачає делегування відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки. Також встановлюються тимчасові обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, з зазначенням строку дії таких обмежень.

Обмеження, які визначаються законом, мають свої оптимальні рамки, навіть у найскладніші часи, які зумовлюються воєнним станом. Важливо розуміти, що обмеження не можуть тривати довше, ніж сам воєнний стан. Після завершення такого режиму повинні відновлюватися всі конституційні права та свободи. Це означає, що будь-які обмеження, застосовані під час воєнного стану, повинні бути обґрунтованими, пропорційними та необхідними для забезпечення безпеки та захисту держави [5, с. 97].

Також важливо пам'ятати, що держава має відповідальність перед своїми громадянами, забезпечуючи їхні права та свободи. Навіть під час воєнного стану ця відповідальність залишається актуальною. Проблематика прав людини в умовах війни є складною, і я бажаю зацікавленим науковцям окресленої теми дослідження плідної роботи, цікавих дискусій та успіху у вирішенні існуючих проблем, пов'язаних з впливом війни на реалізацію конституційних прав і свобод громадян України.

При опрацюванні окресленої теми дослідження додатково використовувались (окрім текстуально визначених) і джерела за №№ 6-9.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Росія вирішила не виконувати рішення ЄСПЛ від 15 березня 2022 року.
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rfnevykonannya-rishen-yespl/31887651.html> (дата звернення: 15.04.2025).

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.04.2025).

4. Ліпкан В.А. Національна безпека України: Навчальний посібник. Вид-во: Київ: КНТ. 2009. 576 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-154.html> (дата звернення: 15.04.2025).

5. Юридична весна: права людини в умовах воєнного стану: збірник тез Науково-практичної конференції (м. Харків, 15 квітня 2024 року). Харків: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, редкол.: А.М. Мерник, М.Д. Вовченко. 2024. 215 с.

6. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 58/2023 від 6 лютого 2023 року. Указ затверджено Законом № 2915-IX від 07.02.2023. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/582023-45757> (дата звернення: 15.04.2025).

7. Мерник А., Радченко Я. Принцип законності обмеження прав і свобод людини і громадянина. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 3. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2020/11.pdf (дата звернення: 15.04.2025).

8. Загальна декларація прав людини: прийнята резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН 10.12.1948 р. / Законодавство України. Верховна Рада України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 15.04.2025).

9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: від 19.10.1973 р. / Законодавство України. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 15.04.2025).